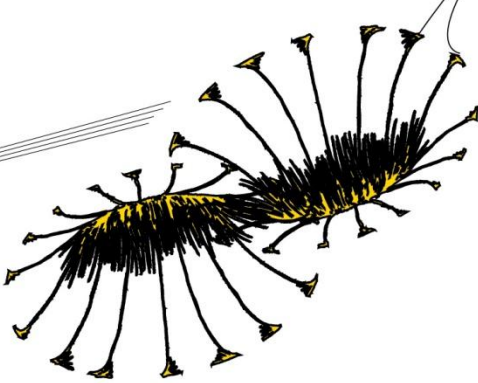

HELPEN BIJ RE-INTEGRATIE VAN EX-DADERS

De invloed van het perspectief nemen door burgers van ex-daders

BACHELOROPDRACHT

Auteur: Melle Koedijk
Studentnummer: 0164445

Onder begeleiding van:
1^e begeleider: Dr. S. Zebel
2^e begeleider: Dr. Ir. P.W. De Vries

In opdracht van:
De vakgroep Psychologie van Conflict,
Risico & Veiligheid

Datum van uitgifte: 25-6-2015

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Abstract	4
Inleiding	5
Theoretisch kader	6
Methode	12
Resultaten.....	18
Discussie	23
Literatuur:	30
Appendices.....	34
Appendix A: Informend consent.....	35
Appendix B: Vragenlijst identificatie nationaliteit	36
Appendix C: Vragenlijst manipulatie gevoel van moraliteit (positief versus negatief).....	37
Appendix D: Instructie perspectief nemen	39
Appendix E: Fragment perspectief nemen van een ex-dader	40
Appendix F: Vragenlijst perspectief nemen (Ingroup versus Outgroup).....	42
Appendix G: Vragenlijst motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties.....	43
Appendix H: Vragenlijst sociale nabijheid (Ingroup versus Outgroup)	44
Appendix I: Vragenlijst bedreiging zelf-imago (positief versus negatief)	45
Appendix J: Fragment project overheid.....	46
Appendix K: Vraag bereidheid tot pro-sociaal gedrag	47
Appendix L: Vragen over de respondent	48
Appendix M: Debriefing.....	49

Samenvatting

In deze studie werd middels een online vragenlijst onderzocht of het perspectief nemen van ex-daders door burgers kan leiden tot pro-sociaal gedrag van burgers jegens ex-daders.

Daarbij werd een 2x2 design met gevoel van eigen moraliteit (positief versus negatief) en het groepslidmaatschap van de ex-dader (ingroup versus outgroup) als tussen proefpersonen factoren gebruikt. In alle condities werd de respondenten gevraagd om perspectief te nemen van een (in werkelijkheid fictieve) ex-dader die een misdaad had gepleegd. Het werd verwacht dat mensen minder bereid zijn om perspectief te nemen van een ex-dader uit de ingroup dan van een ex-dader uit een outgroup wanneer men een negatief gevoel van eigen moraliteit ervoer. Van mensen die een positief gevoel van eigen moraliteit ervoeren werd verwacht dat zij minder bereid zijn perspectief te nemen van een ex-dader uit een outgroup dan van een ex-dader uit een ingroup. Deze verwachtingen konden niet worden bevestigd. Daarnaast werd een mediërend effect van de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties (M) verwacht voor de relatie van gevoel van eigen moraliteit en groepslidmaatschap (X) en de mate waarin men perspectief nam van een ex-dader (Y). Ook deze verwachting kon niet worden bevestigd. Tenslotte werd een positief verband verwacht tussen de mate waarin mensen perspectief namen van een ex-dader en de mate waarin zij pro-sociaal gedrag jegens ex-daders vertoonden. Ondanks dat een marginaal effect werd gevonden, kon deze hypothese niet worden bevestigd. Desondanks werden in dit onderzoek hoopvolle resultaten geboekt voor de mogelijkheid van behulpzaamheid van burgers bij de terugkeer van ex-daders in de maatschappij. Dit onderzoek zou een aanzet kunnen zijn tot verder onderzoek en daarmee kunnen bijdragen aan een theoretisch fundament voor interventies in de praktijk. Nadere conclusies, beperkingen van de studie en implicaties voor vervolgonderzoek werden besproken.

Abstract

This study, via an online questionnaire, investigated whether perspective taking of ex-criminals by citizens could lead to pro-social behavior of citizens towards ex-criminals. A 2x2 design was used with sense of own morality (positive versus negative) and group membership (ingroup versus outgroup) as between participants factors. In all conditions participants were asked to take the perspective of an (in reality fictional) ex-criminal who committed a crime. It was expected that people were less prone to take perspective of an ex-criminal from an ingroup than from an outgroup, when they had a negative sense of own morality. Of people with a positive sense of own morality, it was expected that they were less prone to take perspective of a ex-criminal from an outgroup than of a ex-criminal from an ingroup. These expectations could not be confirmed. Furthermore, a mediation effect of the motivation to control prejudice reactions (M) for the relationship between sense of own morality and group membership (X) and the extent to which people were prone to take perspective of an ex-criminal (Y) was expected. This expectation could not be confirmed as well. Lastly, a positive relationship between the extent to which people were prone to take perspective of an ex-criminal and the extent to which they were prone to show pro-social behavior towards ex-criminals was expected. Although a marginal effect was found, this expectation could not be confirmed. Despite all this, hopeful results were found for the possibility of civilian help with the reintegration of ex-criminals. This research could lead to further research and with that contribute to a theoretical fundament for interventions in practice. Further conclusions, limitations of the study and recommendations for further research are discussed.

Inleiding

Toen vlak na zijn vrijlating uit de gevangenis bekend werd dat de pedofiel Benno L. in Leiden woonde, leidde dit tot ophef in de landelijke media en lokale protesten. Honderden mensen verzamelden zich voor het nieuwe huis van L. om zijn komst naar Leiden ongedaan te maken (Trouw, 2015). De terugkeer van ex-daders in de samenleving kan de gemoederen behoorlijk doen oplaaien, zeker in het geval van pedofielen zoals Benno L. In juridische zin is daar geen aanleiding voor, na het uitzitten van een straf is de ex-dader immers weer gewoon burger. Veel burgers denken daar echter niet zo gemakkelijk over, in het geval van Benno L. bijvoorbeeld, vreesden zij voor hun veiligheid en voor die van hun kinderen.

In Nederland keren jaarlijks zo'n drieëndertigduizend ex-gedetineerden terug in de samenleving (Rijksoverheid, 2015). Daarbij kunnen mensen in de directe omgeving van deze ex-daders hen gaan stigmatiseren met als mogelijke gevolgen sociale uitsluiting, verminderde baankansen en discriminatie van ex-daders (Homant, & Kennedy, 1982; Pager, 2003). Hulp van die omgeving is juist van belang voor een succesvol re-integratieproces (Eroy, 2009; Marbley, & Ferguson, 2005).

Een positievere blik van burgers naar ex-daders is mogelijk. Er zijn aanwijzingen dat mensen die het perspectief van een dader innemen meer begrip opbrengen voor deze dader (Batson, et al. 1997; Miller, Gordon, & Buddie, 1999). Zo krijgen ze meer empathie voor daders en leggen ze lagere (hypothetische) straffen op aan daders (Batson, et al. 1997; Tolsma, de Hoon, Elffers, & van der Laan, 2011).

In deze studie wordt verondersteld dat perspectief nemen van ex-daders voor dezelfde, of tenminste soortgelijke, effecten zorgt als perspectief nemen van daders. Tot op heden is nog niet onderzocht of het perspectief nemen van ex-daders door burgers ook daadwerkelijk kan leiden tot behulpzaamheid richting ex-daders. Omdat ex-daders behoefte hebben aan sociale steun tijdens hun re-integratie in de samenleving is het van belang om te onderzoeken of burgers bereid zijn zich hiervoor in te zetten (Shapiro, & Schwartz, 2001). In deze studie wordt daarom onderzocht of het perspectief nemen van ex-daders door burgers kan leiden tot pro-sociaal gedrag van burgers jegens ex-daders.

Theoretisch kader

Stigmatisering

Burgers zien criminelen vaak als gevaarlijk, oneerlijk of op andere manieren minderwaardig (Gaubatz, 1995; Young, 1999, zoals geciteerd in Hirschfield, & Piquero, 2010). Mensen die gestigmatiseerd worden, wordt een kenmerk toegekend die ze als 'anders' labelt, dit leidt ertoe dat die mensen worden gedevalueerd (Major, & O'Brien, 2005; LeBel, 2008). Pager (2003) stelt dat mensen die naar de gevangenis worden gestuurd als een aparte klasse van individuen wordt gezien; allen krijgen zij de negatieve referenties van de naam (ex-) gevangene. Deze negatieve referenties worden gebruikt om ex-gevangenen te discrimineren of sociaal uit te sluiten (Pager, 2003). Daarnaast kan stigmatisering leiden tot snellere recidive, verlies van sociaal netwerk en verminderde kans op een baan (Homant, & Kennedy, 1982; Varghese, Hardin, Bauer, & Morgan, 2009).

De mate waarin mensen verantwoordelijk worden gehouden voor hun stigma heeft invloed op de manier waarop mensen reageren op iemand met een stigma. Hoe meer iemand verantwoordelijk wordt gehouden voor zijn/haar stigma, hoe vijandiger andere mensen zullen reageren (LeBel, 2008). Daarnaast leidt een hoge waargenomen verantwoordelijkheid voor een stigma tot minder medelijden, ook zijn anderen minder snel geneigd om zo iemand te helpen (LeBel, 2008). De mate van bekendheid met een specifiek stigma modereert deze relatie, zo zijn mensen die bekend zijn met mentale problemen minder bang voor schizofrene mensen (Angermeyer, Matschinger, & Corrigan, 2004). Ook bekendheid met criminaliteit kan voor meer empathie voor (ex-) criminelen zorgen (Hirschfield, & Piquero, 2010).

Perspectief nemen van een ander

Perspectief nemen wordt gezien als het actief overwegen van de psychologische ervaringen van een ander (Todd, V. Bodenhausen, Richeson, & Galinsky, 2011). Dit psychologische mechanisme is belangrijk voor sociale interacties (Van Boven, & Loewenstein, 2005). We gebruiken perspectief nemen in het dagelijkse leven om te voorspellen hoe anderen zich voelen, welke keuzes ze zullen maken en welke voorkeuren ze zullen hebben (Van Boven, & Loewenstein, 2005).

Bij het perspectief innemen kunnen mensen meer empathie ervaren voor diegene van wie ze het perspectief innemen (Batson, et al., 1997; Batson, Chang, Orr, Rowland, 2002). Als mensen perspectief nemen van een persoon dan kan dat de attitude verbeteren richting de hele groep waar die persoon toebehoort (Batson, et al., 1997). Daarbij zorgt perspectief nemen ervoor dat degene die perspectief neemt meer overlap ervaart tussen zichzelf en degene van wie hij perspectief neemt (Davis, Conklin, Smith, & Luce, 1996). Dit heeft tot

gevolg dat aspecten die mensen aan zichzelf toekennen, ook aan een onbekende van wie ze perspectief nemen worden geattribueerd (Davis, et al., 1996).

Beperkingen bij perspectief nemen van een ander

Perspectief nemen van een ander is geen foutloos proces, bij het verplaatsen in een ander overschatten mensen bijvoorbeeld de mate waarin ze op de ander lijken (Van Boven, & Loewenstein, 2005; Krueger, & Clement, 1997). In een studie laten Van Boven en Loewenstein (2005) zien dat de sociale oordelen die mensen geven, na perspectief van een ander te hebben genomen, in hoge mate egocentrisch zijn. Dit betekent dat mensen, wanneer zij zich in een ander verplaatsen, met name rapporteren wat zij zelf in de situatie van de ander zouden denken en voelen. Daarbij heeft de emotionele staat van iemand die perspectief neemt invloed op de inhoud van een oordeel wat wordt gevormd na het nemen van perspectief van een ander (Van Boven, & Loewenstein, 2005). Zo onderschatten mensen die in een niet-emotionele staat zijn de impact van een zeer emotionele gebeurtenis (Van Boven, & Loewenstein, 2005). Omdat mensen - bij het perspectief nemen van een ander - wat zij zelf zullen denken als zij zich in de situatie van een ander bevinden als uitgangspunt nemen, nemen zij hun eigen (incorrecte) verwachte emotionele staat ook mee in die afweging (Van Boven, & Loewenstein, 2005). Mensen zijn dus geen foutloze voorspellers van hun eigen toekomst, en ook bij het perspectief nemen van een ander nemen mensen een deel van zichzelf mee.

Perspectief nemen van daders

Het is mogelijk om perspectief te nemen van een dader (Batson et al., 1997). Mensen die perspectief namen van een dader rapporteerden meer empathie voor die dader dan mensen die geen perspectief namen van de dader, dit effect trad echter pas na een aantal weken op (Batson et al., 1997). Als mensen aandacht schenken aan de omstandigheden, de situationele aspecten van een criminele daad, dan hebben zij een meer tolerante attitude jegens degene die dat gedrag vertoont (Miller et al., 1999). Mensen leggen in dat geval in hypothetische situaties ook lagere straffen op (Miller et al., 1999). Volgens Zimbardo (2004) is dat, het situationele perspectief, de beste manier om anti-sociaal gedrag te begrijpen.

Beperkingen bij perspectief nemen van een dader

Als perspectief wordt genomen van een ander die zich op een manier gedraagt die tegen de principes van de perspectiefnemer ingaat, ontstaan er problemen bij het perspectief nemen (Vescio, Sechrist, & Paolucci, 2003). Mensen kunnen zich schamen bij het inleven in een dader omdat zij van nature empathie hebben voor het slachtoffer en niet voor de dader

(Baumeister, 1997). Ook kunnen mensen bij het perspectief te nemen van een dader bang zijn dat ze daarmee de het criminele gedrag goedkeuren. Echter, Zwicker (2014) vond in haar studie geen bewijs voor de rol van angst voor sympathie met een dader op de mate van bereidheid tot perspectief nemen van een dader. Verder is het moeilijk om in te schatten in hoeverre mensen op basis van een instructie vrijwillig perspectief nemen van een dader. Doordat mensen in experimenten wordt gevraagd om perspectief te nemen, is niet in te schatten in hoeverre de manier waarop zij perspectief nemen hetzelfde is in vergelijking met het nemen van perspectief uit eigen beweging (Davis et al., 2004).

Groepslidmaatschap en negatief gedrag

De mate waarin mensen zich identificeren met een groep bepaalt in grote mate hun sociale gedrag en psychologisch affect (Leach et al., 2008). In grove lijnen kan onderscheid worden gemaakt tussen een ingroup, een groep waarmee iemand zich psychologisch identificeert en een outgroup, een groep waar iemand zich psychologisch niet mee identificeert (Tafjel, 1978 zoals geciteerd in Leach, et al., 2008). In het algemeen wordt aangenomen dat mensen milder zijn voor mensen uit de ingroup (ingroup favoritism) en dat deze neiging strategisch is, met als doel het imago van de groep te beschermen (Tafjel, & Turner, 1986 zoals geciteerd in Braun & Gollwitzer, 2012). Zo kunnen mensen, bij niet-normatief gedrag van iemand uit een ingroup, reageren door dit gedrag toe te schrijven aan externe, situationele factoren en bij negatief gedrag van iemand uit een outgroup door dit gedrag toe te schrijven aan interne, persoonlijke factoren. Dit verschijnsel wordt de ultieme attributie fout genoemd (Pettigrew, 1979, zoals geciteerd in Hewstone, 1990). Dit verschijnsel is een vorm van ingroup favoritism omdat het milder behandelen van een ingroup lid dan een outgroup lid ervoor zorgt dat het positieve imago van de ingroup in stand wordt gehouden (Pettigrew, 1979 zoals geciteerd in Hewstone, 1990). Maar ook het black sheep effect, waarbij een dader uit een ingroup harder wordt gestraft dan een dader uit een outgroup, is een geraffineerde vorm van ingroup favoritism (Marques, Yzerbyt, & Leyens, 1988; Pinto, Marques, Levine, & Abrams, 2010). Dit effect treedt op omdat de leden van de ingroup een positief sociale identiteit aan de groep willen ontleen, zij zetten zich daarom af van onsympathieke ingroup-leden (Marques & Paez, 1994).

Groepslidmaatschap en perspectief nemen van een dader

Onderzoeken naar het perspectief nemen van daders hebben aangetoond dat het verschil tussen een dader uit een ingroup en een dader een uit een outgroup relevant is voor de mate waarin mensen bereid zijn perspectief te nemen van een dader en voor het beoordelen van het gedrag een dader (Ata, 2015; Brouwer, 2014; Zwicker, 2014). Mensen zijn minder bereid om

perspectief te nemen van een dader uit de ingroup dan een van een dader uit een outgroup wanneer zij worden herinnerd aan eigen criminele daden (Zwicker, 2014; Brouwer, 2014). Wanneer mensen worden herinnerd aan eigen goede daden dan zijn zij minder bereid perspectief te nemen van een dader uit een outgroup dan van een dader uit een ingroup (Zwicker, 2014; Brouwer, 2014)¹. In de studie van Ata (2015) konden deze resultaten echter niet worden gerepliceerd.

Groepslidmaatschap heeft ook invloed op de voorspellingen die mensen doen, zo observeerde Brouwer (2014) dat mensen daders uit een outgroup betrouwbaarder vonden dan daders uit een ingroup. Daarnaast werd het gedrag van een dader uit een outgroup positiever beoordeeld dan dat van een dader uit een ingroup (Brouwer, 2014).

In deze studie werd getracht de resultaten van Brouwer (2014) en Zwicker (2014) te repliceren. Een interactie-effect werd verwacht tussen het gevoel van moraliteit van de respondent en groepslidmaatschap van de ex-dader als voorspellers van de mate waarin mensen perspectief nemen van een ex-dader. De eerste hypothese is daarom als volgt:

- Hypothese 1: a) Reflectie over eigen goede daden leidt tot grotere bereidheid tot perspectief nemen van een ex-dader uit een ingroup dan van een ex-dader uit de outgroup.
b) Reflectie over eigen criminele daden leidt tot grotere bereidheid tot perspectief nemen van een ex-dader uit een outgroup dan van een ex-dader uit een ingroup.

Motivatatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties & perspectief nemen van een dader

Brouwer (2014) stelt dat in haar studie de bereidheid tot het controleren van bevooroordeelde reacties mogelijk het effect van groepslidmaatschap en gevoel van eigen moraliteit en de mate waarin mensen perspectief nemen van een dader medieert. Deze verklaring is gestoeld op het idee dat mensen zich vrij voelen om bevooroordeelde reacties te geven als ze in een eerder stadium de kans kregen een moreel imago uit te dragen (Monin, & Miller, 2001). Merrit, Effron en Monin (2010) suggereren dat mensen zich vrij voelen om moreel dubieus gedrag te vertonen, wanneer zij er zeker van zijn dat hun eerdere gedrag als moreel wordt gezien. Dit eerdere morele gedrag zorgt er dan voor dan mensen zich zeker voelen over hun morele imago (Merrit, et al., 2010). In lijn met deze theorie vond Brouwer (2014) in haar

¹¹ De procedure waarbij proefpersonen worden herinnerd aan eigen goede, morele daden en criminele, immorele daden zorgt ervoor, zo wordt hier verondersteld, dat het gevoel van eigen moraliteit van de respondent wordt gemanipuleerd. Het terugdenken aan eigen morele daden zorgt voor een positief gevoel van eigen moraliteit en het terugdenken aan eigen immorele daden voor een negatief gevoel van eigen moraliteit.

studie bijna geen effecten meer nadat mensen hadden aangegeven hun bevooroordeelde reacties te willen controleren.

Uit de studies van Braun en Gollwitzer (2012) bleek dat mildheid voor daders uit een outgroup verdween wanneer mensen de kans hadden om in een eerder stadium aan te geven dat zij tot een onbevooroordeelde groep behoren. De onderzoekers verklaarden mildheid jegens een outgroup dus als onderdeel van strategische zelfpresentatie met als doel de ingroup positief te vertegenwoordigen (Braun, & Gollwitzer, 2012). Het bovenstaande wijst erop dat de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties een mediator (M) is van de relatie van groepslidmaatschap en het gevoel van eigen moraliteit (X) en de mate van waarin men perspectief neemt van een ex-dader (Y). Deze verwachting werd getoetst aan de hand van de volgende hypothese:

Hypothese 2: Motivatie om tot het controleren van onbevooroordeelde reacties (M) medieert de relatie van groepslidmaatschap en het gevoel van eigen moraliteit (X) en de mate van perspectief nemen van een ex-dader (Y).

Perspectief nemen en behulpzaam gedrag vertonen

Ondanks aanvankelijke scepsis over de mogelijkheden, is in eerder onderzoek een start gemaakt met het onderzoeken of het perspectief nemen van een gestigmatiseerde groep kan leiden tot meer behulpzaam gedrag jegens die gestigmatiseerde groep (Batson, et al., 2002). Het bleek dat een meer positieve attitude jegens een gestigmatiseerde groep leidde tot actie die de gestigmatiseerde groep ten goede kwam (Batson, et al., 2002). Daarbij werd gevonden dat een meer positieve houding niet alleen leidde tot behulpzaam gedrag jegens een persoon van wie perspectief werd genomen, maar dat behulpzaam gedrag voor de hele gestigmatiseerde groep het gevolg was. Batson en anderen (2002) vonden in dit kader zelfs hoopvolle resultaten wanneer respondenten wisten dat de persoon van wie ze perspectief namen fictief was, dit gebeurde nadat zij werden aangemoedigd perspectief te nemen.

Ook uit ander onderzoek volgen aanwijzingen dat perspectief nemen kan leiden tot gedragsveranderingen (Todd, et al., 2011). Naar aanleiding van verschillende onderzoeken concludeerden zij dat perspectief nemen voordelig was voor gedragsintenties en daadwerkelijk uitgevoerd gedrag (Todd, et al., 2011). Zo vonden zij dat perspectief nemen leidde tot een sterkere automatische reactie van toenadering tendens jegens een gestigmatiseerde groep en tot meer positieve (non-verbale) interacties met een gestigmatiseerde groep (Todd, et al., 2011)

In deze studie wordt getracht bovenstaande hoopvolle resultaten te laten zien in de context van het perspectief nemen van ex-daders en het vertonen van behulpzaam gedrag

jegens ex-daders. Zodoende wordt een positieve relatie verondersteld tussen de mate waarin perspectief wordt genomen van een ex- dader en de mate waarin men bereid is prociaal gedrag te vertonen jegens ex-daders. Hypothese drie luidt daarom als volgt:

Hypothese 3: Er bestaat een positief verband tussen de mate van het nemen van perspectief van een ex-dader en de mate van pro-sociaal gedrag jegens ex-daders.

Methode

Design

In deze studie werd een 2x2 design met gevoel van eigen moraliteit (positief versus negatief) en het groepslidmaatschap van de ex-dader (ingroup versus outgroup) als tussen proefpersonen factoren gebruikt. In alle vier de condities werden de respondenten gevraagd om perspectief te nemen van een (in werkelijkheid fictieve) ex-dader die een misdaad had gepleegd. Dit onderzoek werd uitgevoerd middels afname van een online vragenlijst op Qualtrics. De proefpersonen werden door Qualtrics random toegewezen aan één van de vier condities.

Deelnemers

Voor dit onderzoek werden volwassen Nederlandse proefpersonen geworven. Deze deelnemers werden geworven via het netwerk van de onderzoeker en, in mindere mate, via Sona Systems. Middels deelname aan het onderzoek konden studenten psychologie aan de Universiteit Twente 0,5 proefpersoonpunt verdienen. De onderzoeker sprak zijn netwerk zowel mondeling alsook digitaal aan, middels een oproep op Facebook en via e-mails.

In totaal namen 141 respondenten deel aan het onderzoek. De data van 56 respondenten werd verwijderd omdat zij het onderzoek niet volledig invulden. Het merendeel van de verwijderde data was data van respondenten die het onderzoek nog voor de eerste vraag afbraken (62.50%), het grootste deel van hen die het onderzoek gedeeltelijk invulden, stopten bij het perspectief nemen van de ex-dader (72.27%). Daarnaast werden de gegevens van 17 respondenten (20%) verwijderd omdat bij hen de manipulatie van gevoel van moraliteit mislukte; zij gaven aan dat zij zich niet bewust waren van hun eigen moreel juist of moreel juiste daden.

De overgebleven data van 68 respondenten werd gebruikt als steekproef voor dit onderzoek. Van deze respondenten was 53% man en 47% vrouw, allen gaven zij aan serieus te hebben deelgenomen aan het onderzoek (minimale score van 5 op een schaal van 1 tot 7). De leeftijd van de respondenten varieerde van 18 tot en met 70 jaar ($M = 32.17$ $SD = 15.76$). De huidige of hoogst genoten opleiding van de respondenten was voor 11.80% van de deelnemers mbo, voor 8.80% van de deelnemers havo of vwo, voor 33.8% van de deelnemers hbo of wo propedeuse en voor 45.60% (post) wetenschappelijk onderwijs. Tenslotte volgt hier nog de bekendheid van de proefpersonen met criminaliteit. Van de respondenten heeft 23.50% ($N=16$) weleens een misdaad gepleegd en is 27.90% ($N=19$) weleens slachtoffer geweest van een misdaad. Daarnaast heeft 50% ($N=34$) iemand in

zijn/haar directe omgeving die dader van een misdaad is geweest en heeft 51% ($N=34$) iemand in zijn/haar directe omgeving die slachtoffer van een misdaad is geweest.²

Materialen & Procedure

Onafhankelijke variabelen

Identificatie nationaliteit

De proefpersonen werd gevraagd in welke mate zij zich identificeren met Nederland(ers). In deze studie representeren Nederlanders de ingroup, daarom werd door middel van de eerste 14 items, vertaald naar het Nederlands uit Leach et al. (2008), de Nederlandse nationaliteit saillant gemaakt. Dit onderdeel van de vragenlijst bestond uit vijf sub-schalen: solidariteit, tevredenheid, centraliteit, individuele zelf-stereotypering en ingroup homogeniteit. De schaal werd gemeten middels een zeven-punts likertschaal, die liep van 0 (helemaal mee oneens) tot en met 6 (helemaal mee eens). De betrouwbaarheid van de eerste drie sub-schalen was goed (solidariteit: $\alpha=.86$, tevredenheid: $\alpha=.87$, centraliteit: $\alpha=.83$), de sub-schalen individuele zelf-stereotypering en ingroup homogeniteit bestonden uit twee vragen, hier was de Pearson correlatie naar tevredenheid (respectievelijk $r = .88, p < .001$ en $r = .76, p < .001$.) Voor de gehele vragenlijst zie appendix B.

Manipulatie van gevoel van eigen moraliteit

Om het gevoel van moraliteit van de respondenten te manipuleren werd gebruikt gemaakt van de procedure uit het onderzoek van Zwicker (2014). In de positieve eigen moraliteit condities werden mensen herinnerd aan eigen goede daden (bijvoorbeeld: Heeft u weleens iets aan een persoon of een instelling gedoneerd (bijv. geld, kleding, meubel, voedsel, etc.)?). In de negatieve eigen moraliteit condities werden mensen herinnerd aan eigen criminele daden (bijvoorbeeld: Heeft u weleens opzettelijk auteursrechtelijk beschermd materiaal gedownload zonder te betalen (bijv. film, muziek, e-book, computerprogramma of iets vergelijkbaars)?). De zeven vragen die de respondent voorgelegd werden konden met 'ja' of 'nee' worden beantwoord. Respondenten in de positieve eigen moraliteit condities gaven bij minimaal drie van de zeven vragen aan de betreffende positieve daad te hebben verricht ($M=4.79$ $SD=1.22$). Respondenten in de negatieve eigen moraliteit condities gaven bij minimaal één van de zeven vragen aan de betreffende criminele positieve daad te hebben verricht ($M=3.03$ $SD=1.45$). Voor alle respondenten werd een manipulatiecheck uitgevoerd; respondenten werd gevraagd of zij zich ervan bewust waren, dat zij – in de relevantie condities - aan eigen

² In de analyses is de bekendheid van de respondent met criminaliteit meegenomen als covariaat, dit leverde geen significant andere resultaten op.

goede daden of aan eigen criminelen daden werden herinnerd. Van de 42 respondenten die aan eigen moreel juiste daden werden herinnerd was 83.33% ($N=35$) zich hiervan bewust. Van de 43 respondenten die aan eigen moreel onjuiste daden werden herinnerd was 76.67% ($N=33$) zich hiervan bewust. Zoals eerder gezegd werden respondenten wier manipulatiecheck mislukte uit de steekproef verwijderd ($N=17$).³ Voor de gehele vragenlijst, zie appendix C.

Instructie perspectief nemen van een ex-dader

De deelnemers werden geïnstrueerd om perspectief te nemen van een ex-dader uit een tekstfragment. Middels de instructie werden de respondenten verzocht om zich tijdens het lezen te verplaatsen in een ex-dader. Zij werden er ook op geattendeerd dat zij na het lezen van het fragment zouden worden gevraagd naar twee gedachten en twee gevoelens die zij tijdens het lezen over de ex-dader en zijn daad ervoeren. Dit werd gedaan om het perspectief nemen door respondenten van de ex-daders aan te moedigen. Voor het gehele instructie, zie appendix D.

Tekstfragment perspectief nemen van een ex-dader

Alle respondenten lazen een fictief tekstfragment over een ex-dader. Dit fragment is geschreven door de onderzoeker, die zich door het fragment van Zwicker (2014) liet inspireren. Er is bewust voor gekozen om nieuw artikel te schrijven, met als doel replicatie van eerder gevonden effecten met een ander artikel. Voor de ingroup condities en de outgroup condities was het artikel identiek, op de naam en de nationaliteit van de ex-dader na. Het artikel was zogenaamd afkomstig uit Het Parool en ging over een ex-dader die een inbraak pleegde en zich bij zijn arrestatie op een gewelddadige manier verzette. De respondenten werden in de debriefing op de hoogte gesteld van de fictieve aard van het artikel. Voor het gehele tekstfragment, zie appendix E.

Manipulatie Groepslidmaatschap van de ex-dader

In deze studie werden volwassen Nederlandse respondenten geworven, daarbij werd getracht Nederlanders als ingroup te presenteren en niet-Nederlanders (hier: Portugezen) als outgroup te presenteren. De ex-dader in de ingroup condities was dan ook Nederlands, hij heette Sem de W., in de outgroup condities was de ex-dader was Portugees, hij heette Fernando F. De

³ De volgende effecten traden niet op met de respondenten die niet slaagden voor de manipulatiecheck van eigen gevoel van moraliteit in de steekproef: het marginale positieve verband tussen perspectief nemen en het vertonen van pro-sociaal gedrag (iets vs. niets), het marginale interactie effect tussen groepslidmaatschap en gevoel van eigen moraliteit op de weerstand tegen perspectief nemen. Er werden geen extra significante effecten gevonden.

nationaliteit van de ex-dader werd in het artikel twee keer genoemd, zijn naam werd meerdere malen herhaald, zowel in het artikel, als in de vragen over perspectief nemen, sociale nabijheid en bedreiging van zelf-imago. Dit werd gedaan om de manipulatie van groepslidmaatschap te bewerkstelligen.

Aan het einde van de vragenlijst werd naar de nationaliteit van de respondent gevraagd om ervoor te zorgen dat zij tot de ingroup (Nederlanders) behoren. Dit was voor alle respondenten het geval. Daarnaast werd aan het einde van de vragenlijst werd een vraag gesteld naar de nationaliteit van de ex-dader uit het krantenbericht, dit om de manipulatie van groepslidmaatschap te controleren. In de ingroup condities slaagden 32 van de 33 respondenten (96.97%) voor deze check, in de outgroup condities slaagden 29 van de 35 (82.86%) respondenten voor deze check. Zoals ook in de studie van Brouwer (2014) zijn de respondenten die voor deze check niet slaagden behouden in de steekproef, omdat de manipulatie van groepslidmaatschap mogelijk onbewust heeft plaatsgevonden.

Vragen over de respondent & controle vragen

Aan het einde van het onderzoek werd deelnemers gevraagd naar enkele demografische variabelen en naar enkele andere gegevens. Tenslotte werden de proefpersonen bedankt en gedebriefd over de werkelijke aard van het onderzoek. Voor alle vragen over de respondent en enkele controle vragen, zie appendix L.

Afhankelijke variabelen

Perspectief nemen

Om de mate waarin mensen perspectief namen van ex-daders en eventuele moeilijkheden daarbij te meten, werden 11 items in de vragenlijst opgenomen. Bedoeld was om de 13 items uit de studies van Ata (2015), Brouwer (2014) en Zwicker (2014) op basis van Zebel, Doosje, Spears, & Vliek (2010) te gebruiken. Echter, door een fout bij het programmeren van de vragenlijst in Qualtrics, zijn twee items niet in de uiteindelijke vragenlijst opgenomen. Van de twee gemiste vragen behoorde er één tot de sub-schaal mate van perspectief nemen (In hoeverre heeft u geprobeerd om u voor te stellen wat u zelf denkt, voelt en ervaart als u ex-dader zou zijn?), de andere behoorde tot de sub-schaal weerstand tegen perspectief nemen (Heeft u moeilijkheden ervaren bij het perspectief nemen van de ex-dader?).

De uiteindelijke schaal bestond hier uit vijf sub-schalen: 1) De schaal *mate waarin perspectief werd genomen* bestond uit vier vragen (bijvoorbeeld: In hoeverre heeft u geprobeerd om u voor te stellen wat de ex-dader denkt, voelt en ervaart?) en was betrouwbaar ($\alpha=.76$). 2) De schaal *objectief blijven tegenover de ex-dader* bestond uit 1 item. 3) De schaal weerstand tegen perspectief nemen bestond – door de programmeerfout- nog uit

twee vragen, omdat deze niet voldoende met elkaar correleerden is er voor gekozen om deze vragen apart te analyseren. De derde schaal *weerstand tegen perspectief nemen* en de vierde schaal *moeilijkheden om de menselijke kant van de ex-dader te zien* bestonden daarom uit 1 item. 5) De schaal *geen perspectief genomen uit angst voor sympathie* (bijvoorbeeld: Ik wilde me niet in de ex-dader inleven omdat ik zijn daad niet wilde goedpraten.) bestond uit vier items en was betrouwbaar ($\alpha=.79$). De gehele schaal werd gemeten middels een zeven-punts likertschaal, die liep van 0 (helemaal niet) tot en met 6 (in zeer grote mate). Voor de hele vragenlijst, zie appendix F.

Motivatie om het geven van bevooroordeelde reactie te controleren

Om het mogelijke mediatie effect van de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties te meten, werden de 17 items uit het onderzoek van Dunton en Fazio (1997) door de onderzoeker vertaald naar het Nederlands. Een aantal van deze items is herschreven zodat de vragen relevant waren de context van dit onderzoek (ex-daders), daarbij werd één item niet opgenomen omdat deze niet in het context van dit onderzoek te plaatsen was. De schaal bestond hier dus uit 16 items. De schaal werd gemeten middels een zeven-punts likertschaal, die liep van 0 (helemaal niet) tot en met 6 (in zeer grote mate). Dunton en Fazio (1997) onderscheiden twee factoren binnen de gehele schaal: 1. *Bezorgdheid met bevooroordeeld reageren* (bijvoorbeeld: Ik vind het belangrijk dat anderen mij niet bevooroordeeld jegens ex-criminelen vinden) en 2. *Terughoudendheid tegen het vermijden van conflict* (bijvoorbeeld: Ik uit mijn gedachten en gevoelens altijd, ongeacht hoe controversieel deze ook zijn). Binnen deze twee factoren scharen zij een groot deel, maar niet alle items. Daarom is ervoor gekozen om de analyses met de gehele schaal in dit onderzoek op te nemen⁴. De uiteindelijke schaal was betrouwbaar, $\alpha=.76$.

Sociale nabijheid

Er werd een schaal van vier items over sociale nabijheid van de deelnemer tot de ex-dader in de vragenlijst opgenomen, deze is gebaseerd op basis van de schaal van Schrimpf (2012). Er werd een positief verband tussen de mate van sociale nabijheid en de mate van perspectief nemen verondersteld. De schaal bestond uit vier vragen, bijvoorbeeld: Ik kan me voorstellen dat ik met een ex-crimineel zoals Sem de W./Fernando F. zou samenwerken op mijn werk. De schaal werd gemeten middels een zeven-punts likertschaal, die liep van 0 (helemaal niet) tot en met 6 (in zeer grote mate) en was betrouwbaar ($\alpha=.74$). Voor de hele vragenlijst, zie appendix H.

⁴ De analyses zijn ook uitgevoerd met de twee sub-schalen in plaats van met de gehele schaal, dit leidde niet tot significant andere effecten.

Bedreiging van zelf-imago

Deze acht items zijn afkomstig uit het onderzoek van Brouwer (2014), zij zijn opgenomen om te onderzoeken of de manipulatie van gevoel van eigen moraliteit nader te onderzoeken. Verwacht werd dat mensen in de positieve moraliteit condities een positiever zelf-imago zouden rapporteren dan mensen in de negatieve moraliteit condities. De acht items zijn onder te verdelen in drie sub-schalen. De eerste schaal bestond uit drie items en mat *de mate waarin respondenten een negatief zelf-imago hadden* (bijvoorbeeld: Ik voelde me beschaamd.), deze subschaal was betrouwbaar ($\alpha=.83$). De tweede sub-schaal bestond uit drie items en mat *de mate waarin respondenten een betrouwbaar zelf-imago hadden* (bijvoorbeeld: Ik voelde me betrouwbaar.), ook deze subschaal was betrouwbaar ($\alpha=.73$). De derde en laatste sub-schaal bestond uit twee items en mat *de mate waarin respondenten een positief zelf-imago hadden* (bijvoorbeeld: Ik dacht positief over mezelf.), de correlatie tussen de twee items was goed ($r = .72$ $p < .001$). De gehele schaal werd gemeten middels een zeven-punts likertschaal, die liep van 0 (helemaal niet) tot en met 6 (in zeer grote mate). Voor de gehele vragenlijst zie appendix I.

Vertonen van pro-sociaal gedrag richting ex-daders

Om de mate van pro-sociaal gedrag van de deelnemers jegens ex-daders te meten kregen zij informatie over een –in werkelijkheid fictief – project van de landelijke overheid in samenwerking met gemeenten. De proefpersonen werd kenbaar gemaakt dat er projecten zullen starten waarbij gemeente hulp vraagt van burgers bij de re-integratie van ex-daders. Na uitleg over het project werd de deelnemers gevraagd in hoeverre zij bereid waren deel te nemen aan dit project. De deelnemers kregen vijf opties voorgelegd, deze opties liepen van geen interesse in het project tot zeer veel interesse in het project (bijvoorbeeld: “Ik wil me aanmelden als maatje voor een ex-crimineel en ontvang daarvoor een uitnodiging voor een intakegesprek”). De deelnemers konden één of meerdere opties selecteren. Voor de gehele tekst over het fictieve project zie appendix J en zie voor de bijbehorende vragen appendix K.

Resultaten

Univariate variantieanalyses werden uitgevoerd om te ontdekken of een het gevoel van eigen moraliteit en groepslidmaatschap invloed hebben op de mate waarin mensen perspectief nemen van een ex-dader. Middels dezelfde analyse werd gekeken naar het mogelijke mediërende effect van de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties voor de relatie van eigen gevoel van moraliteit en groepslidmaatschap en de mate waarin men perspectief nam van een ex-dader. Tenslotte werd, middels logistische regressieanalyses, gekeken naar de relatie tussen de mate waarin mensen perspectief namen van een ex-dader en zij pro-sociaal gedrag jegens ex-daders vertoonden.

De mate waarin perspectief werd genomen

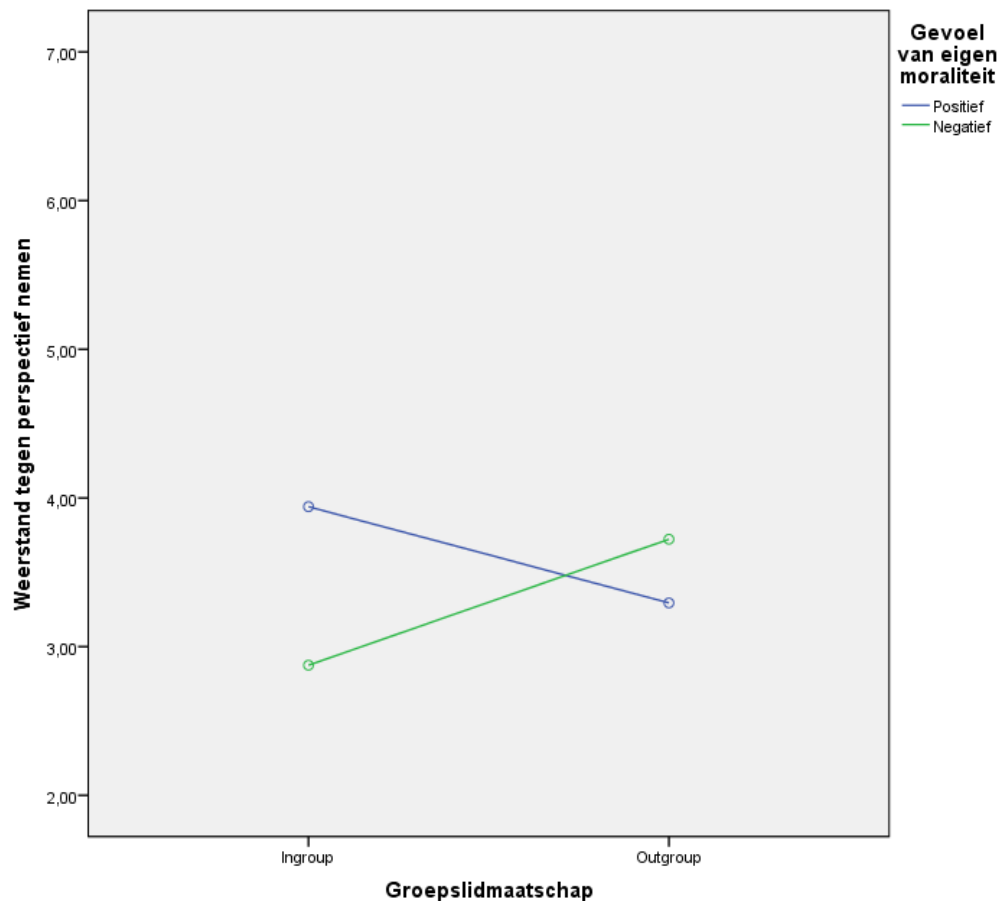
Uit de variantieanalyses bleken geen significante effecten, de F -waarden (1, 64) waren allen kleiner dan 1.1 en de p -waarden groter dan .31. Hypothese 1 kon dus niet worden bevestigd.

Objectief blijven tegenover de ex-dader

Uit de variantieanalyses bleken geen significante effecten, de F -waarden (1, 64) waren allen kleiner dan 0.9 en de p -waarden groter dan .35.

Weerstand tegen perspectief nemen

Een marginaal, maar niet-significant, interactie-effect werd gevonden tussen groepslidmaatschap en het gevoel van moraliteit op de mate waarin mensen weerstand ervaren tegen perspectief nemen $F(1, 64) = 3.409, p = .069$. Mensen met een positief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden meer weerstand tegen het perspectief nemen van een ex-dader uit in de ingroup ($M = 3.94, SD = 1.64$) dan van een ex-dader uit de outgroup ($M = 3.50, SD = 1.92$). Mensen met een negatief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden meer weerstand tegen het perspectief nemen van een ex-dader uit in de outgroup ($M = 3.53, SD = 1.68$) dan van een ex-dader uit de ingroup ($M = 2.88, SD = 1.31$). Zie figuur 1. Het gevonden effect is tegengesteld aan hetgeen in hypothese 1 werd voorspeld.

FIGUUR 1: MARGINAAL INTERACTIEFFECT VAN GROEPSLIDMAATSCHAP EN GEVOEL VAN EIGEN MORALITEIT OP DE WEERSTAND TEGEN PERSPECTIEF NEMEN

Moelijkheden om de menselijke kant van de ex-dader te zien

Uit de variantieanalyses bleken geen significante effecten, de F -waarden (1, 64) waren allen kleiner dan 1.3 en de p -waarden groter dan .36.

Geen perspectief genomen uit angst voor sympathie

Uit de variantieanalyses bleken geen significante effecten, de F -waarden (1, 64) waren allen kleiner dan 2.2 en de p -waarden groter dan .15.

Motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties

Uit de variantieanalyses bleken geen significante effecten, de F -waarden (1, 64) waren allen kleiner dan .99 en de p -waarden groter dan .32. Hypothese 2 kon dus niet worden bevestigd.

Sociale nabijheid

Uit de variantie analyses bleken geen significante effecten, de F -waarden (1, 64) waren allen kleiner dan .64 en de p -waarden groter dan .43.

Schaal Bedreiging van zelf-imago

Negatief zelf-imago

Een marginaal, maar niet-significant, interactie effect werd gevonden tussen groepslidmaatschap en het gevoel van eigen moraliteit op de mate waarin mensen een negatief zelf-imago rapporteerden $F(1, 64) = 3.417, p = .069$. Mensen met een positief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden een negatiever zelf-imago wanneer zij werden gevraagd perspectief te nemen van een ex-dader uit de ingroup ($M=2.98$ $SD=1.10$) dan van een ex-dader uit de outgroup ($M=2.30$ $SD=1.36$). Mensen met een negatief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden een negatiever zelf-imago wanneer zij perspectief namen van een ex-dader uit in de outgroup ($M=3.41$ $SD=1.13$) dan van een ex-dader uit de ingroup ($M=2.75$ $SD= 1.35$). Een tegenovergesteld interactie-effect werd verwacht

Positief zelf-imago

Er werd een significant hoofdeffect gevonden van het gevoel van moraliteit op de mate waarin mensen een positief zelf-imago rapporteerden $F(1, 64) = 9.642, p = .003$. Respondenten in de positieve eigen moraliteit condities rapporteerden een positiever zelf-imago ($M= 4.63$ $SD = 1.03$) dan respondenten in de negatieve eigen moraliteit condities ($M = 3.69$ $SD= 1.44$). Dit is overeenkomstig met de verwachting.

Betrouwbaar zelf imago

Uit de variantieanalyses bleken geen significante effecten, de F -waarden (1, 64) waren allen kleiner dan 2.27 en de p -waarden groter dan .13

Het vertonen van Pro-sociaal gedrag

Logistische regressieanalyses werden uitgevoerd om te onderzoeken of er een positief verband bestond tussen de onafhankelijke variabele, de mate waarin mensen perspectief namen, en de afhankelijke variabele, de mate waarin zij pro-sociaal gedrag vertoonden jegens ex-daders. Als eerste werd een logistische regressieanalyse uitgevoerd waarbij de dichotome afhankelijke variabele bestond uit mensen die niet mee wilden doen aan het project van de overheid wilden doen en mensen die wel mee wilden doen aan het project van de overheid (niets doen versus iets doen). Hier werd een marginaal maar niet significant effect gevonden ($[\beta] = .543$, $\text{Exp} [\beta] = 1.722$, $p = .088$). Dit marginale effect duidde op een positief verband, zoals verondersteld in hypothese 1.

Ook werd een logistische regressieanalyse uitgevoerd waarbij de dichotome afhankelijke variabele bestond uit mensen die aangaven op een actieve manier deel te willen nemen aan het project van de overheid en mensen die aangaven niet direct op een actieve

manier deel te willen nemen aan het project van de overheid (direct actief deelnemen versus niet direct actief deelnemen). Hier werd geen significant resultaat gevonden ($\text{Exp} [\beta] = 5.97$, $p = .216$).

Nadere blik op de data

Er werd een nadere blik op de data geworden om meer inzicht te krijgen in de niet significante resultaten van dit onderzoek. Als eerste werd gekeken naar de mate waarin mensen - binnen de vier condities en tussen de twee onafhankelijke variabelen groepslidmaatschap en gevoel van eigen moraliteit - perspectief namen van de ex-dader.

Mensen namen niet meer perspectief van een ex-dader uit de outgroup ($M = 4.79$ $SD = .80$), dan van een ex-dader uit de ingroup ($M = 4.76$ $SD = .96$), hoewel dit op basis van eerder onderzoek wel werd verwacht (c.f. Brouwer, 2014).

Hypothese 1 stelde dat mensen die werden herinnerd aan eigen morele daden een grotere bereidheid tot perspectief nemen van een ex-dader uit een ingroup dan van een ex-dader uit de outgroup zouden hebben. In tabel 1 is dit niet terug te zien; de gemiddelden zijn praktisch identiek. Daarnaast werd verwacht dat mensen die werden herinnerd aan eigen immorele daden een grotere bereidheid tot perspectief nemen van een ex-dader uit een outgroup dan van een ex-dader uit een ingroup zouden hebben. Uit tabel 1 blijkt dat dit inderdaad het geval is, echter is hier het verschil tussen de gemiddelden zeer miniem en niet statistisch significant.

Tabel 1

De gemiddelde mate van perspectief nemen van een ex-dader (M) en standaardafwijking (SD) naar conditie

Conditie	M	SD
1. Positief gevoel van eigen moraliteit + ex-dader uit de ingroup	4.88	.99
2. Negatief gevoel van eigen moraliteit + ex-dader uit de ingroup	4.63	.94
3. Positief gevoel van eigen moraliteit + ex-dader uit de outgroup	4.89	.85
4. Negatief gevoel van eigen moraliteit + ex-dader uit de outgroup	4.68	.76

Vervolgens werd gekeken naar de antwoorden van de respondenten toen zij werden gevraagd naar twee gevoelens en twee gedachten nadat zij zich in een ex-dader hadden verplaatst. Het viel op dat veel respondenten middels hun antwoorden lieten zien dat ze over de ex-dader en zijn daden, gedachten en gevoelens hadden nagedacht, maar weinigen lieten zien dat zij zich daadwerkelijk in de ex-dader hebben verplaatst (+/- 15% van de respondenten). Het gros van de respondenten gaf antwoorden waarbij ze hun gedachten en gevoelens over de ex-dader uitten. Daarbij werden geen verschillen tussen de ingroup condities en outgroup condities gevonden.

Daarna werd nader gekeken naar de manipulatie van gevoel van eigen moraliteit. Zoals eerder opgemerkt kregen de respondenten daartoe zeven ja/nee vragen. Hoe vaker zij 'ja' invulden, des te meer de manipulatie plaats vond. In de positieve eigen moraliteit condities gaven mensen ten minste op drie vragen bevestigend antwoord met een gemiddelde van 4.79 en een standaard afwijking van 1.22 (mediaan = 5). In de negatieve eigen moraliteit condities gaven mensen ten minste op één van de vragen bevestigend antwoord met een gemiddelde van 3.03 en een standaard afwijking van 1.45 (mediaan = 3). Er werd gekeken of de mate waarin mensen aangaven morele of immorele daden te hebben verricht samen met het groepslidmaatschap van de ex-dader invloed had op de mate waarin zij perspectief namen van een ex-dader. Dit was voor zowel de positieve eigen moraliteit condities als de negatieve eigen moraliteit condities niet het geval (Alle F -waarden (1, 64) < 2.2 en alle p -waarden $> .1$).

Tenslotte werd gekeken naar de correlaties tussen verschillende variabelen. Er werd positieve samenhang gevonden tussen de mate waarin men perspectief nam en 1) de sociale nabijheid tot een ex-dader ($r = .36, p < .003$) en 2) de motivatie tot het controleren van onbevooroordeelde reacties ($r = .38, p < .002$). Dit is in overeenstemming met de verwachting.

Discussie

Verwachtingen

In deze studie werd getracht de resultaten uit de studies van Brouwer (2014) en Zwicker (2014) te repliceren. Zij vonden dat mensen met een positief gevoel van eigen moraliteit meer perspectief namen van een dader uit een ingroup dan van een dader uit een outgroup en dat mensen met een negatief gevoel van eigen moraliteit meer perspectief namen van een dader uit een outgroup dan van een dader uit een ingroup. In deze studie werd getracht dezelfde resultaten te behalen als het ging om ex-daders, daarbij werd gebruik gemaakt van een ander (fictief) krantenbericht om groepslidmaatschap te manipuleren. Daarnaast werd verwacht dat de relatie tussen eigen gevoel van moraliteit en groepslidmaatschap en de mate van perspectief nemen van ex-daders werd verklaard door een andere variabele: de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties. Tenslotte werd verwacht dat mensen die meer bereid zijn tot perspectief nemen van een ex-dader ook meer bereid zijn pro-sociaal gedrag jegens ex-daders te vertonen. Een positief verband werd dus verondersteld.

Conclusies

De resultaten van Brouwer (2014) en Zwicker (2014) konden niet worden gerepliceerd; gevoel van eigen moraliteit, groepslidmaatschap en beide variabelen samen hadden geen effect op de mate waarin men perspectief nemen nam van een ex-dader.

Omdat het gevoel van eigen moraliteit van de respondent geen invloed had op de op de mate van perspectief nemen van een ex-dader, kon de veronderstelde verklarende rol van de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties niet worden bevestigd. Daarnaast hadden het eigen gevoel van moraliteit van de respondent, het groepslidmaatschap van de ex-dader en beide variabelen samen hadden geen effect op de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties.

Slechts een marginaal, maar niet significant, verband werd gevonden voor de mate waarin men perspectief nam van een ex-dader en de mate waarin men pro-sociaal gedrag jegens ex-daders vertoonde. Dit marginale effect trad op wanneer onderscheid werd gemaakt tussen een groep mensen die op geen enkele manier pro-sociaal gedrag jegens ex-daders wilde vertonen en een groep mensen die op enige manier pro-sociaal gedrag jegens ex-daders wilde vertonen. Toen onderscheid werd gemaakt tussen mensen die aangaven op een actieve manier ex-daders te willen helpen en mensen die niet direct aangaven ex-daders op een actieve manier te willen helpen, werden geen significante resultaten behaald. Hoewel er wel een aanwijzing werd gevonden voor een positief verband tussen de mate van perspectief nemen van een ex-dader en de mate van pro-sociaal gedrag jegens ex-daders, kon dit verband niet worden bevestigd.

Theoretische reflectie en implicaties bij hypothese 1

Er werd een nadere blik geworpen op de mate, en omstandigheden, waarin mensen perspectief namen van een ex-dader. Deze nadere blik wees uit dat mensen die werden herinnerd aan eigen immorele daden een slechts niet meer perspectief namen van een ex-dader uit een outgroup dan van een ex-dader uit de ingroup. Mensen die werden herinnerd aan eigen morele daden namen niet meer perspectief van een ex-dader uit de ingroup dan van een ex-dader uit de outgroup.

Vervolgens werd gekeken naar de antwoorden van de respondenten toen zij werden gevraagd naar twee gevoelens en twee gedachten nadat zij zich in een ex-dader hadden verplaatst. Daarbij ontstond sterk de indruk dat het gros van de respondenten zich niet in de ex-dader had verplaatst, zij hadden veelal slechts nagedacht over zijn handelen. Mogelijk was uit de instructie voor het perspectief nemen niet duidelijk genoeg. De respondenten gaven echter aan, in min of meer dezelfde mate als de respondenten in eerdere onderzoeken, bereid te zijn geweest het perspectief van een ex-dader te nemen (c.f. Brouwer, 2014; Zwicker, 2014). Dit neemt niet weg dat de respondenten mogelijk een andere opvatting dan de onderzoeker hadden over wat perspectief nemen precies is.

Het is ook mogelijk dat de manipulaties van groepslidmaatschap en/of gevoel van eigen moraliteit niet hebben gewerkt. De manipulatie van gevoel van eigen moraliteit gebeurde op precies dezelfde manier als in eerdere onderzoeken waar dezelfde verwachting die hier niet bevestigd kon worden, wel bevestigd werden (c.f. Brouwer, 2014; Zwicker, 2014). Daarbij zijn respondenten die voor de manipulatiecheck faalden uit de steekproef verwijderd. Ook vond de manipulatie van groepslidmaatschap op een vergelijkbare manier als in eerder onderzoek plaats. Er werd slechts een ander fictief krantenbericht gebruikt, het zou kunnen dat hierdoor de manipulatie van groepslidmaatschap minder geslaagd is. Echter faalden in dit onderzoek relatief minder mensen voor de manipulatiecheck van groepslidmaatschap in vergelijking met eerder onderzoek (c.f. Brouwer (2014).

Daarna werd nader gekeken naar de mate waarin de manipulatie van gevoel van eigen moraliteit plaatsvond. Er werden opvallende verschillen gevonden tussen de mensen bij wie een positief gevoel van moraliteit werd opgewekt en mensen bij wie een negatief gevoel van eigen moraliteit werd opgewekt. Mensen waren veel meer bereid eigen morele daden te bevestigen dan eigen immorele daden. Dit verschil had echter geen effect op de mate waarin mensen perspectief namen van een ex-dader. Een mogelijke verklaring waarom mensen meer eigen morele daden dan eigen immorele daden rapporteren zou kunnen zijn dat mensen meer moreel dan immoreel gedrag, zoals in de vragen van deze vragenlijst opgenomen, vertonen. Het zou ook kunnen dat zij zich schuldig voelen en/of schamen voor hun immorele daden en dat zij deze daarom niet willen toegeven (Webster, Parrot, & Eyre, 2002).

Verder werd gekeken naar mogelijke verklaringen waarom mensen geen perspectief van een dader zouden willen nemen. Mensen met een positief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden meer weerstand tegen het perspectief nemen van een ex-dader uit in de ingroup dan van een ex-dader uit de outgroup. Mensen met een negatief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden meer weerstand tegen het perspectief nemen van een ex-dader uit in de outgroup dan van een ex-dader uit de ingroup. Dit effect is tegengesteld aan de bevindingen van Brouwer (2014) en Zwicker (2014). Dit effect is moeilijk te verklaren, omdat op basis van de theorie verwacht werd dat mensen in de eigen moraliteit condities meer perspectief zouden nemen van een ex-dader uit de ingroup dan van een ex-dader uit de outgroup. In deze studie werd niet alleen gevonden dat mensen in eigen moraliteit condities niet meer perspectief nemen van een ex-dader uit de ingroup dan van een ex-dader uit de outgroup, maar dat zij ook meer weerstand tegen het perspectief nemen van een ex-dader uit de ingroup ervaren. Daarnaast werden, voor de in het onderzoek opgenomen verklaringen die mensen mogelijk konden weerhouden van het perspectief nemen van de ex-dader, geen significante resultaten gevonden: objectief willen blijven tegenover de ex-dader, moeilijkheden ervaren om de menselijke kant van de ex-dader te zien en geen perspectief willen nemen uit angst voor sympathie met de ex-dader.

De niet eenduidige bevindingen wat betreft het perspectief nemen van een ex-dader zou mede te wijten kunnen zijn aan het niet opnemen van twee items uit de schaal van perspectief nemen. Het lijkt echter waarschijnlijker dat de grote spreiding in de dataset de directe aanleiding van de ambigue resultaten is. Omdat in eerder studies stevige effecten van gevoel van moraliteit en groepslidmaatschap op de mate van perspectief nemen van een dader gevonden zijn, is de meest waarschijnlijke verklaring dat mensen in deze studie niet daadwerkelijk perspectief van een ex-dader genomen hebben. De antwoorden van de respondenten bij de eerder genoemde twee gevoelens en twee gedachten over de ex-dader ondersteunen die gedachte.

Theoretische reflectie en implicaties bij bedreiging van het zelf-imago

Mensen met een positief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden een negatiever zelf-imago wanneer zij perspectief namen van een ex-dader uit in de ingroup dan van een ex-dader uit de outgroup. Deze bevinding staat zij haaks op bevindingen uit eerder onderzoek (c.f. Brouwer (2014). Zij komt overeen met wat Leach, Ellemers en Barreto (2007) stellen. Als mensen uit een overeenkomstige groep opmerken dat iemand uit die groep negatief gedrag vertoont, dat dit de moraal van de groep kan aantasten (Leach, Ellemers, & Barreto (2007). Deze aangetaste moraal van een kan ertoe leiden dat groepsleden zich minder goed voelen in de groep (Brambilla, & Leach, 2014). Het lijkt alsof de manipulatie van gevoel van eigen

moraliteit ongedaan wordt gemaakt door het immorele gedrag van een ingroup lid. Indien dit het geval is, dan zou het black sheep effect kunnen verklaren dat mensen zich niet willen verplaatsen in een ingroup lid die een immorele daad heeft verricht (Marques & Paez, 1994).

Mensen met een negatief gevoel van eigen moraliteit rapporteerden een negatiever zelf-imago wanneer zij perspectief namen van een ex-dader uit de outgroup dan van een ex-dader uit de ingroup. Deze bevinding lijkt moeilijk te verklaren. Zij gaat in tegen wat Braun en Gollwitzer (2012) voorspellen, namelijk dat doordat mensen hun positieve zelf-imago willen herstellen zij meer geraakt worden door immorele daden van een ingroup lid dan door immorele daden van een outgroup lid. Echter, omdat respondenten mogelijke niet daadwerkelijk perspectief hebben genomen van de ex-dader, zou het proces van sociale vergelijking een verklaring voor het gevonden resultaat kunnen zijn. Een ingroup wordt geëvalueerd op basis van vergelijking met anderen, waarbij positieve verschillen tussen in- en outgroup bijdragen aan een positief zelf-imago van de ingroup (Turner, Brown, & Tafjel, 1979). In lijn hiermee werd hier gevonden dat mensen negatiever over zichzelf zijn wanneer zij zien dat zij gelijk zijn aan een iemand uit een outgroup, er is dan dus geen basis voor een positieve vergelijking en daarmee geen basis voor een goed gevoel.

Logischerwijs werd gevonden dat respondenten met een positief gevoel van eigen moraliteit een positiever zelf-imago rapporteerden dan respondenten met een negatief gevoel van eigen moraliteit. Dit duidt erop dat de manipulatie van gevoel van eigen moraliteit heeft gewerkt voor mensen in de positieve moraliteit condities. Echter rapporteerden mensen met een negatief gevoel van eigen moraliteit geen negatiever zelf-imago dan mensen met een positief gevoel van eigen moraliteit. Mogelijk behielden mensen door cognitieve dissonantie een positief zelf-imago, ondanks dat zij aan eigen immorele daden werden herinnerd.

Theoretische reflectie en implicaties hypothese 2

Het eigen gevoel van moraliteit van de respondent, het groepslidmaatschap van de ex-dader en beide variabelen samen hadden geen effect op de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties. Naast de al eerder beschreven mogelijke problemen zou dit te wijten kunnen zijn aan de schaal die werd gebruikt om dit construct te meten. Brouwer (2014) en Zwicker (2014) gebruikten beiden een andere schaal om de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties te meten. Daarbij moest in dit onderzoek 1 item uit de vragenlijst verwijderd worden omdat deze in de context van dit onderzoek niet was in te passen. Ook werden alle items vertaald en enkele toegepast op de context van dit onderzoek (ex-daders). Mondelinge feedback van enkele respondenten deed vermoeden dat sommige items van deze schaal moeilijk te begrijpen waren.

In vervolgonderzoek is het raadzaam om kritisch te kijken naar de verschillen tussen schalen die worden gebruikt om de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties te meten. Daarbij zou het interessant kunnen zijn om respondenten eerst te vragen naar de motivatie tot het controleren van onbevooroordeelde reacties en daarna perspectief te laten nemen van een (ex-) dader. Dit zou meer inzicht kunnen verschaffen in de mogelijke mediërende rol van de motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties. Ook een onderzoek waarbij wordt gecontroleerd voor volgorde-effecten zou hiertoe een middel kunnen zijn.

Theoretische reflectie en implicaties hypothese 3

Er werd een aanwijzing gevonden die overeenkwam met de verwachting, namelijk dat er een positief verband bestaat tussen de mate waarin mensen perspectief willen nemen van een ex-dader en de mate waarin zij pro-sociaal gedrag jegens ex-daders vertonen. De gevonden effecten waren echter niet statistisch significant. Omdat dit de eerste keer is dat is onderzocht hoe perspectief nemen van een ex-dader en pro-sociaal gedrag richting ex-daders samenhangen, is meer onderzoek nodig om de hier gevonden resultaten nader te duiden. Met name een onderzoek waarbij een controle groep wordt toegevoegd, waarvan de proefpersonen niet perspectief nemen van een ex-dader, maar zij wel aangeven in welke mate zij bereid zijn pro-sociaal gedrag jegens ex-daders te vertonen, zou daartoe interessant zijn. Ook de leeftijd en levensfase van de respondenten zouden in dit hypothetische onderzoek aandachtspunten kunnen zijn. In dit onderzoek zijn de respondenten relatief jong; 50% van de respondenten was jonger dan 25 jaar, en velen waren nog student. Het is goed mogelijk dat mensen met wat meer levenservaring en die minstens vijftientig jaar oud zijn over het algemeen meer bereid en meer geschikt zijn om een ex-gedetineerde te helpen bij re-integratie. Vermoedelijk zou de overheid om die redenen bij het zoeken naar burgers die willen helpen bij het re-integreren van volwassen ex-gedetineerden zich ook mensen met ruim volwassen leeftijd richten.

Algemene opmerkingen

Het aantal respondenten in dit onderzoek was voor een 2x2 design aan de lage kant. Nadat proefpersonen die voor de manipulatiecheck van eigen gevoel van moraliteit faalden werden verwijderd, bleven er slechts tussen de 16 en 18 respondenten per conditie over. Dit kan negatieve gevolgen hebben voor de robuustheid van de bevindingen en de spreiding binnen en tussen de condities. Daarnaast kwam in dit onderzoek een groot deel van de respondenten, naar schatting zo'n 75%, uit de (in)directe sociale omgeving van de onderzoeker. Het is niet voor de hand liggend wat de negatieve gevolgen kunnen zijn van het feit dat een meerderheid

van de respondenten gemotiveerd was om de onderzoeker te helpen, maar mogelijk heeft het implicaties gehad voor de resultaten van dit onderzoek. Tenslotte waren de respondenten relatief jong en veelal nog student, deze groep is niet representatief voor burgers in het algemeen, terwijl uitspraken over burgers in het algemeen in dit onderzoek relevant zijn.

Theoretische kritiekpunten

Uit het onderzoek van Van Boven en Loewenstein (2005) volgt kritiek op perspectief nemen als mechanisme om behulpzaamheid jegens ex-daders te vergroten. Zij stellen dat mensen bij het maken van sociale voorspellingen empathy gaps meenemen. Empathy gaps zijn bepaalde incorrecte voorspellingen over het eigen leven, zoals eigen toekomstige behoeften, eigen emotionele staat etc. (Van Boven, & Loewenstein, 2005). Bij het perspectief innemen van een ander attribueren mensen die eigen verwachtingen aan degene van wie zij het perspectief innemen (Davis, et al., 1996; Van Boven, & Loewenstein, 2005). Dit zou in de context van dit onderzoek kunnen leiden tot verkeerde inschattingen en verwachtingen van ex-daders. Als iemand bijvoorbeeld de impact van een emotionele gebeurtenis onderschat, dan kan het verplaatsen in een ex-dader leiden tot onderschatting van de emotionele problemen van een ex-dader bij het terugkeren in de maatschappij.

Daarnaast leidt iemand als 'slecht' veroordelen ertoe dat er een morele afstand tussen de veroordelende en de veroordeelde wordt gecreëerd, deze afstand zorgt ervoor dat de veroordelende het perspectief van de veroordeelde niet kan respecteren (Haidt, & Graham, 2007). Dit zou kunnen leiden tot een volgorde-effect bij experimenten waarbij eerst perspectief wordt genomen en daarna de dader wordt beoordeeld, terwijl dit in de praktijk waarschijnlijk andersom zou zijn. Nu is dit kritiekpunt in dit onderzoek niet direct aan de orde, maar zij is wel een belangrijke implicatie voor verder onderzoek en voor (mogelijke interventies in) de praktijk.

Tenslotte is het belangrijk om op te merken dat sommige mensen lid kunnen zijn van verschillende gestigmatiseerde groepen (LeBel, 2008). Het is bijvoorbeeld bekend dat er associaties bestaan tussen middelengebruik en criminaliteit (Bennett, Holloway, & Farrington, 2008). Dit is van belang omdat het ene stigma voor iemand van meer belang kan zijn dan het andere. Zo kan het voor een ex-crimineel en middelengebruiker belangrijker zijn om van het label drugsgebruiker af te komen dan van het label ex-crimineel (LeBel, 2008). In de praktijk moet dus rekening gehouden worden met de gevoelens van stigmatisering van een specifieke persoon.

Afsluitende opmerkingen

Hoewel in dit onderzoek geen van de hypothesen bevestigd konden worden, zijn er hoopvolle resultaten geboekt voor wat betreft de mogelijkheid van behulpzaamheid van burgers bij de terugkeer van ex-daders in de maatschappij; er werden aanwijzingen gevonden voor een positief verband tussen de mate waarin men perspectief wil nemen van een ex-dader en de mate waarin zij pro-sociaal gedrag jegens ex-daders willen vertonen. Dit onderzoek zou een aanzet kunnen zijn tot verder onderzoek en daarmee kunnen bijdragen aan een theoretisch fundament voor interventies in de praktijk.

Dankbetuiging

Hierbij wil ik mijn begeleiders dr. Sven Zebel en dr. ir. Peter De Vries bedanken voor hun bijdrage aan dit verslag.

Literatuur:

- Ata, Y. (2015). Perspective taking in a criminal context: The Effect of Self-Reflection & Group Membership of the Offender on Perspective Taking (ongepubliceerde Bachelor these). University of Twente, Enschede, the Netherlands.
- Angermeyer, M. C., Matschinger, H., & Corrigan, P. W. (2004). Familiarity with mental illness and social distance from people with schizophrenia and major depression: testing a model using data from a representative population survey. *Schizophrenia research*, 69(2), 175-182.
- Batson, C. D., Chang, J., Orr, R., & Rowland, J. (2002). Empathy, attitudes, and action: Can feeling for a member of a stigmatized group motivate one to help the group?. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(12), 1656-1666.
- Batson, C. D., Polycarpou, M. P., Harmon-Jones, E., Imhoff, H. J., Mitchener, E. C., Bednar, L. L., ... & Highberger, L. (1997). Empathy and attitudes: Can feeling for a member of a stigmatized group improve feelings toward the group?. *Journal of personality and social psychology*, 72(1), 105.
- Baumeister, R. F. (1997). *Evil: Inside human cruelty and violence*. New York: WH Freeman.
- Brambilla, M., & Leach, C. W. (2014). On the importance of being moral: the distinctive role of morality in social judgment. *Social Cognition*, 32(4), 397-408.
- Brambilla, M., Sacchi, S., Pagliaro, S., & Ellemers, N. (2013). Morality and intergroup relations: Threats to safety and group image predict the desire to interact with outgroup and ingroup members. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(5), 811-821.
- Bennett, T., Holloway, K., & Farrington, D. (2008). The statistical association between drug misuse and crime: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 13(2), 107-118.
- Brouwer, L.M.I. (2014). In the Shoes of the Offender: The Effect of Self-Reflection & Motivation to Control Prejudices on Perspective Taking (ongepubliceerde Bachelor these). University of Twente, Enschede, the Netherlands.
- Davis, M. H., Conklin, L., Smith, A., & Luce, C. (1996). Effect of perspective taking on the cognitive representation of persons: a merging of self and other. *Journal of personality and social psychology*, 70(4), 713.
- Davis, M. H., Soderlund, T., Cole, J., Gadol, E., Kute, M., Myers, M., & Weihing, J. (2004). Cognitions associated with attempts to empathize: How do we Imagine the perspective of another?. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(12), 1625-1635.

- Dunton, B. C., & Fazio, R. H. (1997). An individual difference measure of motivation to control prejudiced reactions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, (23), 316-326.
- Eroy, A. (2009). Non-negotiated time-out: The release and return of prisoners to American society. California Institute of Integral Studies.
- Haidt, J., & Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98-116.
- Hirschfield, P. J., & Piquero, A. R. (2010). Normalization and legitimation: modeling stigmatizing attitudes toward ex-offenders. *Criminology*, 48(1), 27-55.
- Homant, R. J., & Kennedy, D. B. (1982). Attitudes toward ex-offenders: a comparison of social stigmas. *Journal of Criminal Justice*, 10(5), 383-391.
- Hewstone, M. (1990). The 'ultimate attribution error'? A review of the literature on intergroup causal attribution. *European Journal of Social Psychology*, 20(4), 311-335.
- Krueger, J., & Clement, R. W. (1997). Estimates of social consensus by majorities and minorities: The case for social projection. *Personality and Social Psychology Review*, 1(4), 299-313.).
- Leach, C. W., Ellemers, N., & Barreto, M. (2007). Group virtue: the importance of morality (vs. competence and sociability) in the positive evaluation of in-groups. *Journal of personality and social psychology*, 93(2), 234.
- Leach, C. W., van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M. L., Pennekamp, S. F., Doosje, B., ... & Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: a hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of personality and social psychology*, 95(1), 144.
- LeBel, T. P. (2008). Perceptions of and responses to stigma. *Sociology Compass*, 2(2), 409-432.
- Major, B., & O'Brien, L. T. (2005). The social psychology of stigma. *Annu. Rev. Psychol.*, 56, 393-421.
- Marbley, A. F., & Ferguson, R. (2005). Responding to Prisoner Reentry, Recidivism, and Incarceration of Inmates of Color A Call to the Communities. *Journal of Black Studies*, 35(5), 633-649.
- Marques, J.M., & Paez, D. (1994) The 'Black Sheep Effect': Social Categorization, Rejection of Ingroup Deviates, and Perception of Group Variability, *European Review of Social Psychology*, 5:1, 37-68,

- Marques, J. M., Yzerbyt, V. Y., & Leyens, J. P. (1988). The “black sheep effect”: Extremity of judgments towards ingroup members as a function of group identification. *European Journal of Social Psychology*, 18(1), 1-16.
- Merritt, A. C., Effron, D. A., & Monin, B. (2010). Moral self-licensing: When being good frees us to be bad. *Social and personality psychology compass*, 4(5), 344-357.
- Miller, A. G., Gordon, A. K., & Buddie, A. M. (1999). Accounting for evil and cruelty: Is to explain to condone?. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 254-268.
- Monin, B., & Miller, D. T. (2001). Moral credentials and the expression of prejudice. *Journal of personality and social psychology*, 81(1), 33.
- Rijksoverheid. Re-integratie en nazorg ex-gevangenen. Verkregen op 28 februari, 2015, via <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/recidive/nazorg-ex-gevangenen>
- Schrimpf, L. (2013). *Changing the angle: The effect of group membership and apology on the willingness to take perspective of ex-prisoners* (ongepubliceerde Bachelor these). University of Twente, Enschede, the Netherlands.
- Shapiro, C., & Schwartz, M. (2001). Coming home: Building on family connections. *Corrections Management Quarterly*, 5(3), 52-61.
- Pager, D. (2003). The Mark of a Criminal Record¹. *American journal of sociology*, 108(5), 937-975.
- Pinto, I. R., Marques, J. M., Levine, J. M., & Abrams, D. (2010). Membership status and subjective group dynamics: Who triggers the black sheep effect?. *Journal of personality and social psychology*, 99(1), 107.
- Tolsma, J., de Hoon, M., Elffers, H., & van der Laan, P. (2011). *De burger als rechter: Een onderzoek naar geprefereerde sancties voor misdrijven in Nederland*. Boom Lemma uitgevers.
- Trouw. (2014, februari 16). Toch protest tegen Benno L. in Leiden. Trouw. Verkregen op 28 februari, 2015, via <http://www.trouw.nl/tr/nl/4492/Nederland/article/detail/3597985/2014/02/16/Toch-protest-tegen-Benno-L-in-Leiden.dhtml>
- Turner, J. C., Brown, R. J., & Tajfel, H. (1979). Social comparison and group interest in ingroup favouritism. *European journal of social psychology*, 9(2), 187-204.
- Van Boven, L., & Loewenstein, G. (2005). Empathy gaps in emotional perspective taking. *Other minds: How humans bridge the divide between self and others*, 284-297.
- Varghese, F. P., Hardin, E. E., Bauer, R. L., & Morgan, R. D. (2009). Attitudes toward hiring offenders: The roles of criminal history, job qualifications, and race. *International journal of offender therapy and comparative criminology*.

- Vescio, T. K., Sechrist, G. B., & Paolucci, M. P. (2003). Perspective taking and prejudice reduction: The mediational role of empathy arousal and situational attributions. *European Journal of Social Psychology*, 33(4), 455-472.
- Smith, R. H., Webster, J. M., Parrott, W. G., & Eyre, H. L. (2002). The role of public exposure in moral and nonmoral shame and guilt. *Journal of personality and social psychology*, 83(1), 138.
- Zebel, S., Doosje, B., Spears, R., & Vliek, M. L. W. (2010). *Tempering a tainted Group history: Group satisfaction moderates perspective taking and reduces group guilt*. Manuscript verstuurd voor publicatie.
- Zimbardo, P. G. (2004). *A situationist perspective on the psychology of evil: Understanding how good people are transformed into perpetrators* (pp. 21-50). New York: Guilford Press.
- Zwicker, K. (2014). Zelfreflectie beïnvloedt perspectief nemen van outgroup ouders (ongepubliceerde Bachelor these). University of Twente, Enschede, the Netherlands.

Appendices

Appendix A: Informend consent

Appendix B: Vragenlijst identificatie nationaliteit

Appendix C: Vragenlijst manipulatie gevoel van moraliteit (positief versus negatief)

Appendix D: Instructie perspectief nemen

Appendix E: Fragment perspectief nemen van een ex-dader

Appendix F: Vragenlijst perspectief nemen

Appendix G: Vragenlijst motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties

Appendix H: Vragenlijst sociale nabijheid

Appendix I: Vragenlijst bedreiging zelf-imago

Appendix J: Fragment project overheid

Appendix K: Vraag bereidheid tot pro-sociaal gedrag

Appendix L: Vragen over de respondent

Appendix M: Debriefing

Appendix A: Informend consent

Hieronder volgen een aantal stellingen waarin uitspraken wordt gedaan over Nederland, Nederlanders en het Nederlanderschap. U kunt door het selecteren van één van de bolletjes aangeven in hoeverre u zich kunt vinden in de stelling. Het gaat hierbij om uw mening, er zijn geen goede of foute antwoorden mogelijk.

In dit onderzoek krijgt u regelmatig vragen waarbij u dient te antwoorden door middel van het selecteren van één van zeven mogelijke bolletjes. U kunt door middel van het selecteren van het middelste bolletje aangeven dat u min of meer neutraal bent of dat u geen mening heeft over de betreffende vraag. Door middel van het selecteren van het meest linkse bolletje kunt u aangeven dat u het er helemaal mee oneens bent, door middel van het selecteren van het meest rechtse bolletje kunt u aangeven dat u het er helemaal mee eens bent. De tussenliggende bolletjes kunt u selecteren indien u niet neutraal bent maar het ook niet helemaal (on)eens bent. Hieronder ziet u een voorbeeldvraag, deze hoeft u niet in te vullen.

- ☐ Helemaal mee oneens (1)
- ☐ - (2)
- ☐ - (3)
- ☐ - (4)
- ☐ - (5)
- ☐ - (6)
- ☐ Helemaal mee eens (7)

Appendix B: Vragenlijst identificatie nationaliteit

1. Ik voel me verbonden met Nederlanders.
2. Ik voel me solidair met Nederlanders.
3. Ik voel me een toegewijde Nederlander.
4. Ik ben blij dat ik Nederlander ben.
5. Ik denk dat Nederlanders veel hebben om trots op te zijn.
6. Het is prettig om Nederlander te zijn.
7. Nederlander zijn geeft me een goed gevoel.
8. Ik denk vaak aan het feit dat ik een Nederlander ben.
9. Het feit dat ik Nederlander ben is een belangrijk onderdeel van mijn identiteit.
10. Nederlander zijn is een belangrijk onderdeel van hoe ik mezelf zie.
11. Ik heb veel gemeen met de gemiddelde Nederlander.
12. Ik lijk op de gemiddelde Nederlander.
13. Nederlanders hebben veel met elkaar gemeen.
14. Nederlanders lijken erg veel op elkaar.

Appendix C: Vragenlijst manipulatie gevoel van moraliteit (positief versus negatief)

Introductie: Bij de volgende vragen gaat het erom of u weleens eerlijk of moreel gehandeld heeft. Ook hier geldt dat er geen goede of foute antwoorden zijn, het gaat hier om uw ervaring.

Introductie: Bij de volgende vragen gaat het erom of u weleens oneerlijk of immoreel gehandeld heeft, ook indien u hiervoor niet gestraft bent. Antwoord u alstublieft eerlijk, uw antwoorden kunnen nooit worden gebruikt om te achterhalen wie u bent. Ook hier geldt dat er geen goede of foute antwoorden zijn, het gaat hier om uw ervaring.

1. Heeft u ooit een oudere of iemand met een fysieke beperking geholpen?

1. Heeft u ooit bewust iets van een vreemde beschadigd (bijvoorbeeld een verkeersbord, een apparaat van iemand anders beschadigd of vernield, of iets vergelijkbaars)?

2. Heeft u ooit iets gevonden en dit teruggeven aan de eigenaar of heeft u ervoor gezorgd dat de eigenaar zijn eigendom terug kon vinden (bijv. door het af te geven bij een balie of door de politie in te schakelen?)

2. Heeft u ooit iets gestolen of ontvreemd (Bijv. iets uit een winkel of van iemand anders gestolen, zoals bijv. fiets, tas, geld, kleding of levensmiddelen)?

3. Heeft u ooit een professionele hulpverlener geholpen (bijv. een politieagent(e), ambulancebroeder/zuster, brandweerman/ vrouw enz.)?

3. Heeft u ooit bewust een frauduleuze handeling gepleegd (zoals zwartrijden in het openbaar vervoer of zonder te betalen gebruikt maken van een bioscoop, nachtclub, concert of iets vergelijkbaars)?

4. Heeft u ooit de schuld voor iets op u genomen omdat u een ander of anderen wilde beschermen of helpen?

4. Heeft u weleens opzettelijk auteursrechtelijk beschermd materiaal gedownload zonder te betalen (bijv. film, muziek, e-book, computerprogramma of iets vergelijkbaars)?

5. Heeft u ooit een fout begaan (iets beschadigd, gestolen, of iets vergelijkbaars) en heeft u deze fout vrijwillig toegegeven/gemeld hoewel u dit niet had hoeven doen?

5. Heeft u weleens onder invloed van teveel alcohol, drugs of medicijnen waarbij dit niet geoorloofd was, deelgenomen aan het verkeer?

6. Heeft u weleens iets aan een persoon of een instelling gedoneerd (bijv. geld, kleding, meubel, voedsel, etc.)?

6. Heeft u weleens met geweld gedreigd of geweld tegen iemand gebruikt?

7. A) Heeft u weleens een moreel goede daad verricht die in de bovenstaande vragen niet aan de orde kwam?

7. B) Zo ja, kunt u hieronder een korte beschrijving van deze daad geven?

7. A) Heeft u ooit een misdrijf of misdaad gepleegd die in de bovenstaande vragen niet aan de orde kwam, ongeacht of u voor hiervoor veroordeeld bent? Zo ja, kunt u hieronder een korte beschrijving van deze daad geven?

7. B) Als u terugdenkt aan uw antwoorden op de bovenstaande vragen, bent u zich er dan bewust van dat u strafbare feiten hebt gepleegd?

8. Als u terugdenkt aan de bovenstaande vragen, bent u zich er dan bewust van dat u moreel juiste daden heeft verricht?

8. Als u terugdenkt aan uw antwoorden op de bovenstaande vragen, bent u zich er dan bewust van dat u strafbare feiten hebt gepleegd?

Appendix D: Instructie perspectief nemen

Deze tekst betreft een instructie voor het komende deel van dit onderzoek. U krijgt straks een fragment uit een krantenartikel te lezen. In dit artikel maakt u kennis met een ex-delinquent, iemand die een strafbaar feit heeft gepleegd en die inmiddels weer op vrije voeten is. U wordt gevraagd om zich in te leven in deze persoon en daarbij in zijn schoenen te gaan staan. Probeer aandacht te hebben voor de gevoelens en gedachten die er door u heengaan terwijl u zich inleeft in deze persoon. Na het lezen van het fragment wordt u gevraagd om twee gevoelens en twee gedachten te formuleren die u heeft ervaren tijdens het lezen van de tekst. Er volgen daarna andere vragen over de tekst. Deze vragen hebben betrekking op uw en uw ervaring mening; er zijn geen goede of foute antwoorden.

Het volgende fragment is een verkorte weergave van een artikel uit het Parool van 13 juni 2012. Een verslaggever maakte voor deze krant verschillende reportages over ex-gedetineerden, zij werden kort na hun terugkeer in de samenleving geïnterviewd. In de interviews werden zowel het verleden, heden als toekomst van de ex-gedetineerden besproken.

Appendix E: Fragment perspectief nemen van een ex-dader Ingroup:

Terug in de maatschappij deel 7: de Nederlander Sem de W.

In deel zeven van deze serie maken we kennis met de Nederlander Sem de W. Hij werd in november 2011 tot drie maanden gevangenisstraf veroordeeld nadat hij op heterdaad werd betrapt tijdens een inbraak en hij zich bij zijn arrestatie hevig verzette. (...) Over de oorzaak en de achtergrond van zijn misdaad wil de W. weinig kwijt: “ik heb het achter me gelaten, ik heb te emotioneel gereageerd op bepaalde zaken en ik heb me te makkelijk laten beïnvloeden.” Hij benadrukt dat hij voor de inbraak geen strafbare feiten heeft gepleegd en dat hij, ondanks dat hij spijt heeft betuigd en zijn eigen fouten inziet, ook deels slachtoffer is geweest van omstandigheden. Sem geeft mij toestemming om zijn politierapporten in te zien. Uit de rapporten komt vooral het beeld van een onvoorbereide inbreker naar voren. Hij bleek erg veel tijd nodig te hebben voor zijn inbraak, bovendien had hij bij het forceren van de achterdeur dusdanig veel lawaai gemaakt dat hij hiermee argwaan bij een buurman wekte, die daarop de politie inschakelde. Ruim tien minuten later werd Sem de W. bij het verlaten van de woning in de boeien geslagen, echter pas nadat hij zich hevig verzette en daarbij een politieagente een kaakbreuk bezorgde. (...) Mede door een bekentenis en schuldbetuiging legde de rechter uiteindelijk een relatief milde straf op. Sem is opgelucht dat hij weer op vrije voeten is: “ik ben weer een vrij man en ik wil kunnen genieten van het leven. Het is voor mij erg belangrijk dat ik verder kan met mijn leven en dat ik deze ellende langzaam allemaal achter me kan laten.”

Noteer hieronder twee gedachten die je had toen je je inleefde in Sem de W.

Noteer hieronder twee gevoelens die je ervoer toen je je inleefde in Sem de W.

Outgroup:

Terug in de maatschappij deel 7: de Portugees Fernando F.

In deel zeven van deze serie maken we kennis met de Portugees Fernando F. Hij werd in november 2011 tot drie maanden gevangenisstraf veroordeeld nadat hij op heterdaad werd betrapt tijdens een inbraak en hij zich bij zijn arrestatie hevig verzette. (...) Over de oorzaak en de achtergrond van zijn misdaad wil Fernando F. weinig kwijt: “ik heb het achter me gelaten, ik heb te emotioneel gereageerd op bepaalde zaken en ik heb me te makkelijk laten beïnvloeden.” Hij benadrukt dat hij voor de inbraak geen strafbare feiten heeft gepleegd en dat hij, ondanks dat hij spijt heeft betuigd en zijn eigen fouten inziet, ook deels slachtoffer is

geweest van omstandigheden. Fernando geeft mij toestemming om zijn politierapporten in te zien. Uit de rapporten komt vooral het beeld van een onvoorbereide inbreker naar voren. Hij bleek erg veel tijd nodig te hebben voor zijn inbraak, bovendien had hij bij het forceren van de achterdeur dusdanig veel lawaai gemaakt dat hij hiermee argwaan bij een buurman wekte, die daarop de politie inschakelde. Ruim tien minuten later werd Fernando F. bij het verlaten van de woning in de boeien geslagen, echter pas nadat hij zich hevig verzette en daarbij een politieagente een kaakbreuk bezorgde. (...) Mede door een bekentenis en schuldbetuiging legde de rechter uiteindelijk een relatief milde straf op. Fernando is opgelucht dat hij weer op vrije voeten is: "ik ben weer een vrij man en ik wil kunnen genieten van het leven. Het is voor mij erg belangrijk dat ik verder kan met mijn leven in Nederland en dat ik deze ellende langzaam allemaal achter me kan laten."

Hieronder volgen een aantal stellingen en vragen over hoe en in welke mate u zich in Fernando F. heeft ingeleefd. Noteer hieronder twee gedachten die je had toen je je inleefde in Fernando F.

Noteer hieronder twee gevoelens die je ervoer toen je je inleefde in Fernando F.

Appendix F: Vragenlijst perspectief nemen (**Ingroup** versus **Outgroup**)

Introductie: Hierna volgen een aantal stellingen en vragen over hoe en in welke mate u zich in **Sem de W./Fernando F.** heeft ingeleefd.

1. In hoeverre heeft u geprobeerd om u voor te stellen wat **Sem de W./Fernando F.** denkt, voelt en ervaart?
2. In hoeverre heeft u geprobeerd om objectief te blijven en emotionele afstand van **Sem de W./Fernando F.** te houden?
3. In hoeverre heeft u geprobeerd het perspectief van **Sem de W./Fernando F.** in te nemen?
4. In hoeverre is het gelukt om het perspectief van **Sem de W./Fernando F.** in te nemen?
5. In hoeverre was het voor u mogelijk om zijn perspectief te nemen?
6. In hoeverre heeft u weerstand ervaren bij het perspectief innemen van **Sem de W./Fernando F.**?
7. Ik vond dat **Sem de W./Fernando F.** het niet waard was dat ik mijzelf in hem verplaatste.
8. Ik vond het moeilijk om de menselijke kant van **Sem de W./Fernando F.** te zien.
9. Ik was er bang voor dat ik teveel sympathie voor **Sem de W./Fernando F.** zou ervaren als ik me te zeer in **Sem de W./Fernando F.** zou inleven.
10. Ik wilde me niet in **Sem de W./Fernando F.** inleven omdat ik op geen enkele manier sympathie voor hem wilde voelen.
11. Ik wilde me niet in **Sem de W./Fernando F.** inleven omdat ik zijn daad niet wilde goedpraten.

Appendix G: Vragenlijst motivatie tot het controleren van bevooroordeelde reacties

Introductie: Geeft u van de volgende stellingen aan in hoeverre deze op u van toepassing zijn.

1. In de huidige maatschappij is het belangrijk om op geen enkele manier als bevooroordeeld jegens ex-criminelen over te komen.
2. Ik uit mijn gedachten en gevoelens altijd, ongeacht hoe controversieel deze zijn.
3. Ik word boos op mezelf als ik gedachten of gevoelens heb die bevooroordeeld kunnen worden gevonden.
4. Je leven leiden en je daarbij steeds zorgen te maken of je iemand wellicht beledigd is het uiteindelijk niet waard.
5. Ik vind het belangrijk dat anderen mij niet bevooroordeeld jegens ex-criminelen vinden.
6. Ik vind dat het belangrijk is om je te gedragen naar de standaarden in de maatschappij.
7. Ik let er goed op dat ik mijn vrienden en bekenden niet beledig, maar ik maak me daar geen zorgen om bij mensen die ik niet ken of niet mag.
8. Ik vind het belangrijker om te uiten wat er in me omgaat dan om me zorgen te maken dat ik wellicht iemand beledig.
9. Het is nooit acceptabel om je vooroordelen jegens ex-criminelen te uiten.
10. Ik voel me schuldig als ik slechte gedachten of gevoelens over ex-criminelen heb.
11. Als ik met een ex-crimineel zou spreken, dan vind ik het belangrijk dat hij/zij niet denkt dat ik bevooroordeeld ben.
12. Ik zit er erg mee als ik denk dat ik iemand beledigd heb, daarom houd ik rekening met de gevoelens van anderen.
13. Als ik bevooroordeelde gedachten of gevoelens jegens ex-criminelen heb, dan houd ik die voor me.
14. Ik vertel geen grappen die anderen kunnen kwetsen.
15. Ik ben niet bang om te zeggen wat ik denk over ex-criminelen, ook al weet ik dat anderen het met me oneens zijn.
16. Als iemand naast mij in de bus mij ongemakkelijk maakt, zou ik niet twijfelen en een andere plek zoeken.

Appendix H: Vragenlijst sociale nabijheid (**Ingroup** versus **Outgroup**)

Introductie: Bij de volgende vragen gaat het erom hoe u zich tot een ex-crimineel als **Sem de W./Fernando F.** wenst te verhouden.

1. Ik kan me voorstellen dat ik met een ex-crimineel zoals **Sem de W./Fernando F.** zou samenwerken op mijn werk.
2. Ik zou het als een groot probleem ervaren als een ex-crimineel zoals **Sem de W./Fernando F.** in mijn directe omgeving zou komen te wonen.
3. Ik kan me voorstellen dat een ex-delinquent zoals **Sem de W./Fernando F.** een goede vriend van mij wordt, net zoals iemand zonder crimineel verleden.
4. Ik kan me voorstellen dat ik met een ex-crimineel zoals **Sem de W./Fernando F.** trouw en dat hij deel van mijn familie wordt.

Appendix I: Vragenlijst bedreiging zelf-imago (**positief** versus **negatief**)

Introductie: De volgende serie vragen hebben betrekking op uw gevoel op een eerder moment in dit onderzoek.

Positief: De volgende vragen hebben betrekking op hoe uw zich voelde na het invullen van de vragen over uw eerlijke of morele handelen. Probeert u zich voor te stellen hoe u zich direct na het invullen van deze vragen voelde.

Negatief: De volgende vragen hebben betrekking op hoe uw zich voelde na het invullen van de vragen over uw oneerlijk of immorele handelen. Probeert u zich voor te stellen hoe u zich direct na het invullen van deze vragen voelde.

1. Ik voelde me trots.
2. Ik dacht positief over mezelf.
3. Ik voelde me beschaamd.
4. Ik voelde me verlegen.
5. Ik voelde me oprecht.
6. Ik dacht negatief over mezelf.
7. Ik voelde me betrouwbaar.
8. Ik voelde me eerlijk.

Appendix J: Fragment project overheid

Hieronder vindt u een informatietekst over een project van de Nederlandse overheid. Nadat u deze tekst heeft gelezen volgen een aantal vragen over de tekst.

De overheid heeft een campagne opgestart om de re-integratie van ex-criminelen te verbeteren. Voor deze campagne loopt reeds een pilot bij een vijftal gemeenten, waarbij goede resultaten zijn geboekt. Het succes van de pilot heeft tot gevolg dat de campagne landelijk uitgevoerd zal gaan worden. Het project is erop gericht om buurtbewoners te laten helpen en mee te laten denken bij terugkeer van een ex-gedetineerde in de buurt. Naar verwachting zal, afhankelijk van de gemeente waarin u woont, het project eind 2015 of begin 2016 van start gaan.

De gemeenten zullen werken met een lokale projectleider, elke deelnemende gemeente wijst één projectleider per wijk aan. Deze projectleider zal gaan samenwerken met burgers zoals u. In eerste instantie gaan de gemeenten op zoek naar twee soorten vrijwilligers: Maatjes en Lokale Breinen. Als Maatje bent u steunpunt in de buurt van een ex-gedetineerde, als Lokaal Brein denkt u mee met de projectleider. U zal voornamelijk worden gevraagd om kennis over uw buurt, zodat risico's kunnen worden ingeschat, problemen kunnen worden vermeden en mogelijkheden kunnen worden benut. Daarnaast zullen er in een later stadium meer mogelijkheden komen om bij dit project betrokken te zijn.

Appendix K: Vraag bereidheid tot pro-sociaal gedrag

Door middel van het selecteren van één of meerdere bolletjes kunt u uw interesse in dit project aangeven. Afhankelijk van uw keuze krijgt u mogelijk een aanvullende vraag.

- ☐ ik ben niet geïnteresseerd in deelname of verdere informatie over dit project
- ☐ ik wil graag meer informatie over dit project en ik wil een nieuwsbrief via e-mail ontvangen.
- ☐ ik wil graag meer informatie over dit project en ik wil gebeld worden door de lokale projectleider.
- ☐ Ik wil me aanmelden als ‘lokaal brein’ en ik wil uitgenodigd worden voor een bijeenkomst in mijn gemeente.
- ☐ Ik wil me aanmelden als maatje voor een ex-crimineel en ontvang daarvoor een uitnodiging voor een intakegesprek.

Appendix L: Vragen over de respondent

Introductie: Tenslotte volgen een aantal algemene vragen, onder andere over demografische variabelen.

1. Wat is uw geslacht?
2. Wat is uw leeftijd?
3. Wat is uw nationaliteit?
4. Wat is uw huidige of hoogstgenoten opleiding?
5. Wat was de nationaliteit van de ex-crimineel uit het krantenbericht ?
6. A) Heeft u iemand in uw directe omgeving die slachtoffer is geweest van een misdaad?
B) Zo ja, kunt u een korte omschrijving van deze misdaad geven?
7. A) Bent u slachtoffer van een misdaad geweest?
B) Zo ja, kunt u een korte omschrijving geven van deze misdaad?
8. A) Kent u iemand die een misdaad begaan heeft, ongeacht of diegene daarvoor veroordeeld is?
B) Zo ja, kunt u een korte omschrijving geven van deze misdaad?
9. A) Heeft u weleens een misdaad begaan, ookal bent u daarvoor niet veroordeeld?
B) Zo ja, kunt u een korte omschrijving geven van deze misdaad?
10. In hoeverre heeft u serieus aan dit onderzoek deelgenomen?
11. Indien u voor uw deelname aan dit onderzoek proefpersoonpunten wil krijgen, dan kunt u hierover uw Sona Systems nummer invullen.

Appendix M: Debriefing

Hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek. In deze tekst zal nadere toelichting worden gegeven over dit onderzoek. In dit onderzoek wordt gepoogd om te ontdekken of mensen die perspectief namen van ex-dader ook bereid waren om pro-sociaal gedrag richting ex-daders te vertonen. Om dit doel te bereiken werd u gevraagd een fragment uit een krant te lezen. Dit krantenbericht is verzonden en ook de persoon die dader zou zijn is bedacht. Ook werd u gevraagd in welke mate u geïnteresseerd bent in deelname aan een project van de overheid. Dit project is fictief en het is verzonden om te kunnen meten in hoeverre u bereid was pro-sociaal gedrag richting ex-daders te vertonen. Indien u geïnteresseerd bent in het helpen van ex-gedetineerden dan zijn hiervoor mogelijkheden, bijvoorbeeld via Gevangenzorg (<http://www.gevangenzorg.nl/vrijwilligers/vrijwilligerswerk>) en Exodus. (<http://www.exodus.nl/vrijwilligerswerk>). Ik verwacht dat mensen die meer bereid zijn om perspectief te nemen van een ex-dader ook meer bereid zijn om prosociaal gedrag jegens ex-gedetineerden te vertonen. Hiermee hoop ik u voldoende te hebben geïnformeerd, indien u nog vragen of opmerkingen heeft over dit onderzoek of als u op de hoogte wilt worden gebracht van de resultaten van dit onderzoek dan kunt u contact opnemen met mij via mail: m.koedijk@student.utwente.nl.